

Fehér József

A magyar kultúra napján

Van Nagy Lászlónak egy kevésbé ismert, keveset idézett igen szép verse. Címe szerint: Balassi Bálint lázbeszéde. A költő beleéli magát a már félig önkívületi állapotban lévő, súlyosan sebesült, végóráit élő Balassi Bálint helyébe, és összegzi életét, viselt dolgait. A helyzet ismert: 1594 májusában a Habsburg birodalmi seregek a magyarokkal együtt ostrom alá veszik Esztergomot, vissza akarják foglalni a töröktől.

A magánéletében csalódott, birtokait veszített, pártfogóitól elhagyott vitéz katona az elsők között száll táborba, mindig a legveszélyesebb helyeken harcol, mintegy keresve a halált. Május 19-én ágyúgolyó üti át mindkét lábát. Súlyos seblázban él még tíz napig. Magyar borbélyt, azaz felcsert nem engednek hozzá, sebét "bécsi orvos gyógyítja", azaz nem gyógyítja, lelkiismeretlenül és hozzá nem értően kezeli. Kortársak és szemtanúk szerint ezért hal meg keserves kínok között. Aminthogy egybehangzó vélemények szerint az is igaz, hogy Bécsben kárörömmel fogadják a hírt: végre megszabadulhattak ettől az izgága, örökké lázadó, féktelen magyar úrtól, akivel már annyi bajuk volt.

Nagy László így összegzi a kamarilla véleményét: "címere hárfá - hungarus volt, istentelen." Azaz: költő volt, magyar volt, Isten nélkül való pogány volt. Nem kár érte.

Ha azonban a verset nézzük, más a mondánivaló kicsengése. A költő, és a késői költő-utód szerint is másképp értelmezendők ezek a sorok. "Címere hárfá" - mondja öntudatos büszkeséggel az akkori Európa egyik legnagyobb költője, aki ráadásul ko-

rának szép férfialakja és daliás vitéze volt. "Hungarus volt" - azaz magyarországi volt, a jelentős erejű magyar birodalomhoz tartozó, nem egyszerűen csak magyar. Ehhez a jelentős erejű magyar birodalomhoz tartozni dicsőség volt mindenkinek, a horvát származású Zrinyi Miklósnak éppúgy, mint Hunyadi Jánosnak vagy Janus Pannoniusnak. "Istentelen volt" - ezt is vitatjuk. Hiszen Balassi Bálintnak utolsó szavai ezek voltak: "Te katonád voltam, Uram, és a te seregedben jártam." Balassi örökös istenkereső volt, ugyanúgy, mint Ady Endre. Vagy méginkább talán József Attila, aki a maga vallásában "nyugalmat nem lelt, csak papot".

Miért hát ez az előző értelmezés a magyarsággal szemben, mely szerint művész, magyar és pogány egyenlő fogalmak? Nemcsak a bécsi udvar részéről (hiszen ez érthető), hanem az immár évszázadok óta megnyilvánuló türelmetlenség, ellenézés velünk szemben, más szomszédaink részéről is? Ennek magyarázatát egy gyermekkori példával adom meg. Egy gyerekcsapat színes üveggolyókkal játszik. Egyik kisebb, másik nagyobb, mindegyik csillogó, tetszetős, mindegyik kedvet ébreszt, hogy elnyerhessük, hogy a miénk legyen. A figyelem feszült, mindenki megteszi a maga tétjét. És ebben a felfokozott várakozásban egy Láthatatlan Kéz a közel- s távolálló színes üveggolyók közé bedob egy igazgyöngyöt. Ez a magyar kultúra. Így esett, így érkezett, így küldetett a Kárpát-medence népei közé a honfoglaló magyarság és mindaz, amit magával hozott.

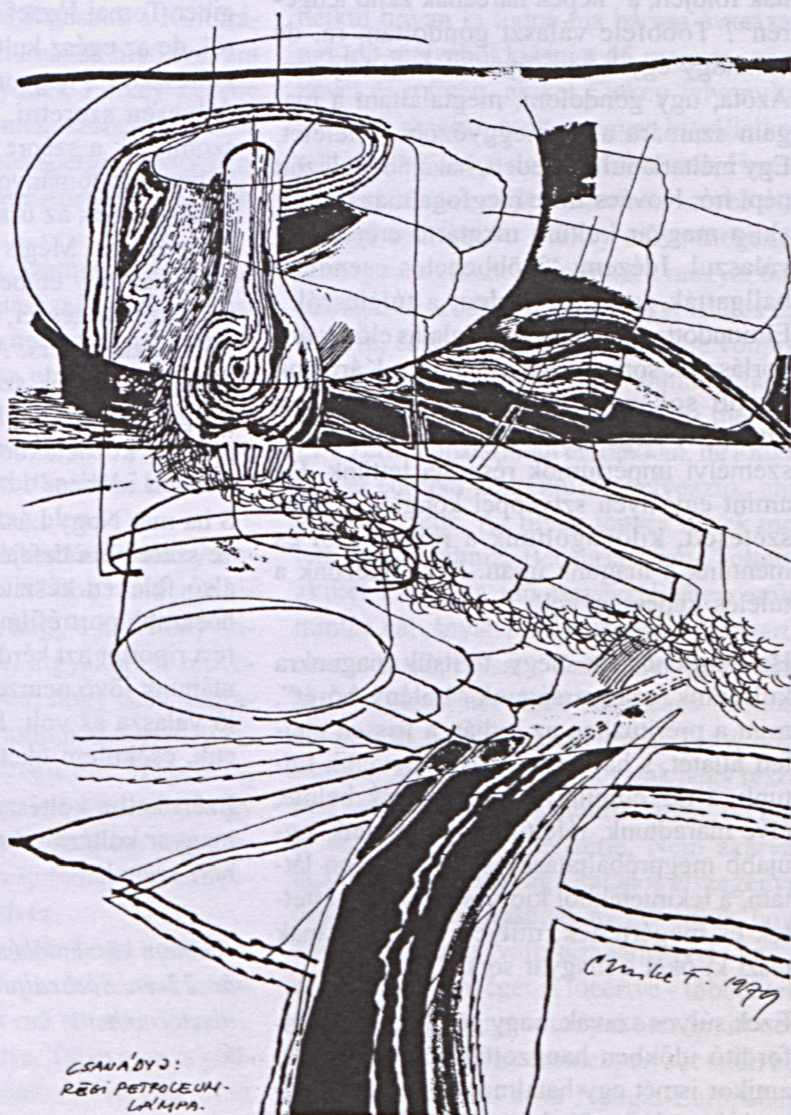

“Nem mese ez, gyermek” - mondaná Arany János; nem legenda, nem is romantikus östörténet. A magyarság csodálatos, párját ritkító, egyedi kultúráját hozott a Kárpát-medence elfáradt, enervált népei közé, az avar és szláv birodalmak romjai helyére. Bizonyítják ezt a magyar honfoglalók tőlünk csak karnyújtásnyira található régészeti leletei a Tisza és a Bodrog mentén. Ötvösművészeti remek, gazdag képzelőerőről tanúskodó díszítőművészet, színes, szinte mesebeli világot idéző ornamentika, a használati eszközök kifinomult formavilága, a fegyverek nemessége és célszerűsége - mind-mind egy kulturális értelemben vett rangos népességről tanúskodnak. Honfoglaló eleink ugyanakkor ismerték a gazdálkodás, a földművelés, az állattenyésztés kornak megfelelő elemeit és módjait is. Legalább annyi magyar szavunk van, s volt mindezek megnevezésére, mint amennyit az itt lakó népektől átvettünk.

Visszatérve tehát az eredeti kérdésre adandó válasza: talán ezt az erőt, szépséget, egyediséget, különleges eredetiséget nem tudták megbocsátani

nekünk a körülakó népek évszázadokon át? Talán innen eredhet, hogy ránk fogták, mivel magyarzatot nem találtak rá, - mint ahogy nem értették Balassit sem -, hogy költő, magyar, istentelen, pogány mind egyet jelent, ugyanazt jelenti, tehát pusztuljon, nem kár érte?

Mégis, minden ellenérvés dacára, háborúk

CSANÁDY: RÉGI PETROCEUM-LÁMPA.

és nemzeti tragédiák ellenére, “annyi bal-szerencse közt, oly sok vizsály után” is él ez a társtalan, rokontalan kis nép Európa szívében. Kilenc, vagy talán tíz évvel ezelőtt, éppen e napon fogalmaztam egy hasonló ünnepi köszöntőt a Magyar Kultúra Napjára, s akkor is elgondolkodtam azon: mi a magyarázata annak, hogy a magyarság meg tudott maradni ezer éven keresztül hazájának földjén, a “népek harcának zajló tengerén”? Többféle választ gondoltam rá, de valahogy egyik sem győzött meg teljesen. Azóta, úgy gondolom, megtaláltam a magam számára a legmeggyőzőbb feleletet. Egy méltatlanul elfeledett, hazájából elűzött népi író, Kovács Imre megfogalmazásában, aki a magyar kultúra megtartó erejét adja válaszul. Idézem: “Döbbenetes csendben hallgatták egyik beszédem a túlélésről... Elmondottam, hogy a honfoglalás előtti vándorlásaink során, a Kínai Fal és a Kárpátok között sokszor elkapott bennünket egy sztyeppe fergeteg, hirtelen összeverődött, személyi impériumok részesei lettünk. De amint egy ilyen sztyeppei konglomerátum szétesett, kilovagoltunk a romjai alól és mentünk a magunk útján. Rendelkezünk a túlélés képességével!

Ha másként nem megy, terítsük magunkra kultúránk, magyarságunk “bölény bőrét”, mint a prérítűzben az indián a frissen elejtett állatét, s ha kérgessé is merevedik rajtunk, a tűz elmúltával kibújhatunk belőle, élve maradtunk, túléljük történelmünk legújabb megpróbáltatását is. Az arcokon láttam, a tekintetekből kiolvastam, hogy értettek és megértették, milyen teherpróbának teszi ki őket a magyar sors...”

Ezek súlyos szavak, nagy gondolatok. Sorsfordító időkben hangzottak el, 1945 után, amikor ismét egy hatalmas impérium fenntartósága alá került Magyarország. Ma ha-

sonlóan sorsfordító idöket élünk. Ma más hatalom árnyéka növekedik fölénk: a globalizációé. S még nem tudjuk, senki sem tudja hatását: “átok, vagy áldás lesz? a kockarázás kinját érezzük” - mondhatnánk együtt Arany Jánossal.

Ami történni fog, nem rajtunk múlik. Nekünk akkor is, akárhogyan is lesz, megmaradhat a kultúra kies szigete. Ahogy nemrégiben Tornai József nyilatkozott a költészet-ről, de az egész kultúrára érvényesen: “... a költészetet... nagyon kell szeretni. Szenvedélyesen szeretni. Akik ezt teszik, azok szomjasak a szépre és az igaz szóra. A jövőben a tudományos eszközök és a képernyők lesznek az uralkodók. Az ember csak másodlagos. Mégis biztos szemmel látom, hogy egy-egy embernek, közösségnek fontos lesz a költészet, egy kis kápolnában föl-fölhangzik a vers. Apró lángként világít és melegít a költők szava, újból fölzeng az a hang - az életről, a halálról, a szerelemtől -, ami a kezdetekben is volt és megmarad minden időben.”

S ha már Nagy Lászlóval kezdtem, őt idézve szeretném befejezni is. A hetvenes évek első felében készített róla a televízió egy hosszabb portréfilmet. A beszélgetés végére a riporter azt kérdezte tőle: Mit üzensz az utánunk jövő nemzedékeknek? Nagy László válasza az volt: Ha lesz még emberi arcuk, csókolom őket.

Ezért kell a költészet, a kultúra - nekünk a magyar kultúra -, hogy megőrizhessük emberi arcunk.

(Ünnepi köszöntőként elhangzott 2001. január 22-én Sátoraljaújhelyen, a Városháza dísztermében)